

Atribucions causals en l'esport: estudi sobre les diferències entre la percepció d'èxit i fracàs

*Casual Attributes in Sport: A Study of the Differences Between Perceptions
of Success and Failure*

PAULO MALICO SOUSA

Laboratori de Ciències Morfofuncionals de l'Esport
Facultat de Medicina
Universidad de Córdoba (España)

ANTÓNIO ROSADO

TÚLIA CABRITA

Departament de Ciències de l'Esport
Facultat de Motricitat Humana
Universidade Técnica de Lisboa

JOSÉ LUIS LANCHO

Laboratori de Ciències Morfofuncionals de l'Esport
Facultat de Medicina
Universidad de Córdoba (España)

Autor per a la correspondència

António Rosado
arosado@fmh.utl.pt

Resum

Tenint com a referència el model atribucional de la motivació i l'emoció de Weiner (1979,1986), es pretén avaluar les atribucions causals en situacions d'èxit i de fracàs esportiu. La mostra és de 338 atletes, amb edats compreses entre 16 i 38 anys ($M = 23,73$; $DS = 5,86$), participants en competicions federades de l'esport portuguès, en les modalitats olímpiques de Futbol ($nre. = 192$), Atletisme ($nre. = 100$) i Esgrima ($nre. = 46$). En l'avaluació de les atribucions causals es va utilitzar la Causal Dimension Scale II (CDSII: McAuley, Duncan i Russell, 1992) en una versió traduïda i adaptada per a la població portuguesa per Fonseca (1993b). Les dades van evidenciar que els atletes, en general, consideren que els seus èxits són deguts a causes internes, menys inestables i susceptibles de control personal, mentre es desvinculen d'una manera pronunciada dels seus mals resultats esportius en atribuir les causes a factors menys interns, més inestables i susceptibles de control per part d'altres persones.

Paraules clau

Atribucions causals; Model atribucional de Weiner (1979, 1986); Èxit i fracàs esportiu; Escala de dimensió causal (CDSIIp).

Abstract

Casual Attributes in Sport: A Study of the Differences Between Perceptions of Success and Failure

Taking as reference Weiner's (1979, 1986) attribution theory of motivation and emotion, we evaluate causal attributions in situations involving success and failure in sports. The sample includes 338 athletes between 16 and 38 years old ($M = 23,73$; $DS = 5,86$), who participate in federated Portuguese sports competitions, in the Olympic modalities of Soccer ($n = 192$), Athletics ($n = 100$) and Fencing ($n = 46$). In the study of causal attributions, the Causal Dimension Scale II (CDSII: McAuley, Duncan & Russell, 1992) was used in a translated version, adapted for a Portuguese population by Fonseca (1993b). The data showed that generally, athletes consider that their successes are due to internal causes, less unstable and subject to personal control, while they distinctly disassociate themselves from bad personal sports results by attributing the causes to less internal, more unstable factors, subject to control by others.

Key words

Causal Attributions; Weiner's Attribution Theory (1979, 1986); Success and Failure in Sports; Causal Dimension Scale (CDSIIp).

Introducció

Controlar el que passa al nostre voltant, igual com el que esdevé, tant a nosaltres com als altres, cada dia i en tot moment condueix, sovint, a un esforç de comprensió dels individus sobre l'ambient que els envolta. Aquest esforç, no poques vegades, es tradueix en la recerca d'explicacions per als esdeveniments viscuts.

En el camp de la psicologia social, a les explicacions subjacents al raciocini causal de l'individu, en el seu dia a dia, se les designa com a *atribucions causals*.

Els processos d'imputació de causalitat, és a dir, l'associació de causes als esdeveniments, són realitzats sempre quan s'estudien contextos de realització, per exemple, esportiu, acadèmic, selecció de personal, entre d'altres.

En l'origen de l'estudi de les atribucions es troben els treballs d'Heider (1944, 1958), unànimement considerat com l'autor iniciador d'aquesta línia de la investigació.

Els continuadors, entre els quals destaquen Jones i Davis (1965) i Kelley (1967, 1972), són els principals autors en aquesta àrea referits en la literatura, com assenyalen Amâncio (1998), Gleitman, Fridlund i Reisberg (2003), Leyens (1985), Leyens i Yzerbit (2004), Michener, Delamater i Myers (2005), Myers (2005), Neto (1998), Rodrigues, Assmar i Jablonski (2003), Sousa (2004).

El treball de Weiner (1972, 1979, 1986), sobre la relació entre motivació per a la realització i l'atribució causal, constitueix una excepció en el quadre tradicional de l'atribució que considera els factors motivacionals només com a interferències, amb efectes inesperats en el procés atribucional (Sousa, 2004).

En la seqüència de la proposta teòrica d'Heider (1944, 1958), segons la qual l'ocurrència de les atribucions es verifica en una dimensió d'internalsitat/externalsitat i en el nivell de l'estabilitat de l'efecte, Weiner (1972) va proposar una taxonomia per al raciocini causal, fonamentada en estudis sobre la motivació per a la realització.

El model de Weiner sobre la producció d'atribucions causals per explicar els resultats i les seves conseqüències, és catalogat per Faria (1996) com un model racional i lògic perquè preconitza la utilització predominant d'atribucions relacionades amb la capacitat, l'esforç, la dificultat de la tasca i la sort en contextos de realització.

Weiner (1972) proposa, en un primer moment,

una taxonomia atribucional que inclou dues dimensions dicotòmiques: *l'estabilitat* amb què l'efecte varia al llarg del temps (estable o inestable) i la localització causal o *locus de causalitat* (causa interna de l'individu o que es relaciona amb ell mateix, o amb factors externs).

Pel que fa al *locus* de causalitat, aquest mateix autor suggereix que un bon resultat atribuït a factors interns (per exemple, la capacitat i l'esforç personal), genera major autoestima que un altre, imputat a causes externes. Alhora, l'estabilitat de l'efecte té implicacions en l'expectativa d'èxit o de fracàs futur. La imputació de causalitat estable tendeix a generar expectatives de resultats similars en el futur, contràriament a les situacions en les quals l'atribució és associada a factors inestables.

Weiner (1979,1986) amb l'objectiu de perfeccionar el seu model inicial, va incorporar una tercera dimensió en la taxonomia del raciocini causal: el grau de *controlabilitat* de l'efecte. Aquest factor es relaciona amb la possibilitat de la influència de la causa per l'acció directa de l'individu o de tercers; en altres paraules, va passar a considerar-se que una causa és controlable o incontrolable quan és susceptible de ser modificada o afectada per algú (un mateix o un altre); d'aquesta manera es troba íntimament lligada a aspectes de naturalesa conductual.

En suma, l'aspecte nuclear d'aquesta teoria se centra en la idea que les persones organitzen el seu pensament atribucional entorn de les dimensions de *Locus de Causalitat, Estabilitat i Controlabilitat*.

També es ressalta que posteriorment McAuley, Duncan i Russel (1992) van proposar la divisió de la dimensió de controlabilitat en dos factors diferents, encara que relacionats: el control personal i el control extern.

El control personal es refereix a la possibilitat del subjecte d'influir en la causa que s'analitza, mentre que el control extern remet a la possible influència que altres persones exerceixen en aquesta mateixa causa. Aquests autors, amb l'objectiu de confirmar la seva idea, van desenvolupar diversos estudis en contextos de realització. Els resultats van evidenciar la superioritat del model tetrafactorial davant altres models que van integrar un menor nombre de dimensions; això va portar McAuley *et al.* (1992), a suggerir l'expansió del model tridimensional de Weiner.

A més a més, el nombre d'autors que l'han utilitzat com a suport teòric dels seus estudis és una evidència

més de la seva utilitat. La teoria de Weiner ha estat aplicada en una considerable diversitat de contextos de realització, des de l'acadèmic (per exemple, Faria, 1996), el clínic (per exemple, Fosterling, 1988, a Biddle, 1993), la selecció de personal (per exemple, Sousa, Cunha i Ribeiro, 1992), les relacions socials (per exemple, Sousa, 1987 i Amâncio, 1998), fins a l'àmbit esportiu (per exemple, Lau i Russell, 1980; Si, Rethorst i Willimczik, 1993; Fonseca, 1993a, 1993b i 1995; Orbach, Singer i Murphey, 1997; Ventura i Sousa, 2003).

De totes les teories relacionades amb l'atribució, el model de Weiner ha estat fins i tot el més utilitzat pels investigadors en el context esportiu. Sobre aquest tema, llegiu Guallar, Balaguer i García-Merita (1993), Biddle (1993), Biddle i Hanrahan (1998), Biddle, Hanrahan i Sellars (2001), per a una revisió de les bases teòriques utilitzades en la investigació de les atribucions en el context esportiu. No obstant això, Fonseca (1999) i Fonseca i Brito (2001) van ressaltar que aquesta comprovació no impedeix que sigui recomanada la realització d'altres estudis perquè el model de Weiner esdevé més útil per a la comprensió dels comportaments evidenciats pels practicants esportius. L'abordatge de Weiner (1972, 1979, 1986) constitueix un privilegiat quadre de referència per a l'anàlisi de la percepció de causalitat en contextos de realització, perquè, fonamentalment, l'asimetria d'aquest model per a situacions d'èxit i de fracàs, permet la seva aplicació en els més variats contextos (Sousa, 2004). És important realçar que els resultats de diverses investigacions efectuades en contextos de realització semblen evidenciar la mateixa tendència: els individus prioritzen factors externs en les situacions de fracàs i factors personals en el cas dels èxits (sobre això vegeu els estudis de Lau i Russell, 1980; Sousa *et al.* 1992; Fonseca, 1993a, 1993b; Faria, 1996). Ventura i Sousa (2003), van efectuar un estudi que va pretendre avaluar l'autopercepció de causalitat en situacions d'èxit i de fracàs esportiu amb atletes portuguesos d'alta competició. Les dades van evidenciar alguna convergència quan van ser comparades amb estudis anteriors; és a dir, en general, els atletes van considerar que els seus èxits són deguts a causes internes, inestables i susceptibles de control personal, alhora que es desvinculen, d'una manera pronunciada, dels seus fracassos i van atribuir a factors externs, inestables i susceptibles de control per part d'altres persones, les causes que els van motivar.

S'han donat diverses explicacions per a aquest tipus

de comportament. Mentre que alguns consideren que el recorregut dels patrons de reforç als quals el subjecte és exposat al llarg de la vida i que, en termes cognitius, es poden transformar en creences, d'altres defensen, principalment, una explicació en termes de conformisme a una norma social que defineix en la societat, el caràcter indesitjable del fracàs i el caràcter desitjable de l'èxit (Sousa, 2004).

Aquestes dues explicacions es troben relacionades. És així perquè, si d'una banda, els individus tendeixen a confirmar les seves expectatives tot mantenint l'estructura de les seves creences, d'una altra banda, desitgen trobar explicacions que s'ajustin als seus propis desigs i aspiracions (Amâncio, 1998).

D'aquesta manera, l'atribució de resultats indesitjables a factors externs anul·la la responsabilitat dels subjectes i disminueix els efectes desastrosos del fracàs en el sentiment de competència pròpia (Faria, 1996), tot permetent -igualmente- la protecció de l'autoestima (Sousa, 2004). De la mateixa forma, també la percepció de l'èxit, com a factor disposicional, possibilita la preservació o, fins i tot, l'augment de l'autoestima.

És des d'aquesta perspectiva que Biddle (1993), es refereix al *self-serving bias* o egoisme atribucional com a una de les possibles fonts influenciadores del procés d'atribució causal. D'acord amb l'autor, l'egoisme atribucional es refereix a la tendència que les persones, d'una manera general, manifesten de responsabilitzar-se només pels bons resultats que obtenen. D'aquesta manera, en efectuar atribucions amb la intenció de protegir o augmentar la seva autoestima, els individus fan servir aquest mecanisme per percebre les causes que porten el seu èxit com a més internes que les que són responsables d'eventuals fracassos.

En una última anàlisi, les causes que els subjectes atribueixen per justificar els seus resultats, igual com la manera com són percebudes, constitueixen un factor determinant no només per a les emocions experimentades després d'un resultat determinat, sinó també, com a vehicle orientador de les expectatives d'èxit futur i del nivell de compromís que els subjectes demostraran en la pràctica subsegüent de la seva activitat. D'aquesta interacció entre les emocions viscudes després de determinat esdeveniment i les expectatives estructurades en relació amb situacions futures, depèn el comportament futur dels individus.

D'acord amb allò que acabem d'exposar, els objectius generals d'aquest estudi consisteixen, llavors,

a caracteritzar el paper de les atribucions causals elaborades en el context esportiu. Específicament, es pretén d'avaluar l'autopercepció dels atletes en l'explicació de les causes dels seus èxits i fracassos esportius.

D'acord, per tant, amb algunes de les indicacions transmeses en la literatura per diversos autors, es formula la hipòtesi que els atletes, en general, classifiquen les causes dels seus millors resultats de manera més interna, estable i susceptible de control personal quan són comparades amb les causes subjacents en els seus pitjors resultats.

Mètode

Participants

Van participar 338 atletes, de competicions federades de l'esport portuguès, en les modalitats olímpiques de Futbol (*nre.* = 192), Atletisme (en les disciplines de mig fons i fons; *nre.* = 100) i Esgrima (*nre.* = 46), les edats dels quals estan compreses entre 16 i 38 anys ($M = 23,73$; $DS = 5,86$).

Variables

Es van utilitzar com a variables independents o explicatives, en una primera fase de l'estudi, els resultats que els atletes van evocar com els més rellevants de la seva carrera (millor i pitjor resultat), tot assumint com a una situació d'èxit esportiu el seu millor resultat i, com a un fracàs, la seva pitjor prestació esportiva fins al moment.

D'altra banda, com a variables dependents, es van prendre les dimensions referents al *locus de causalitat*, nivell d'estabilitat i grau de *controlabilitat* del model atribucional tridimensional de la motivació i l'emoció de Weiner (1979, 1986).

També es van utilitzar variables dependents relatives a l'avaluació de les proves/jocs (temps transcorregut; nitidesa del record; percepció de la importància i la dificultat de la prova/joc) i caracterització dels resultats (probabilitat d'ocurrència; classificació i satisfacció provocades pel resultat obtingut). Tanmateix, les esmentades variables són utilitzades en el treball a títol merament descriptiu, amb l'objectiu de permetre una comparació amb la tendència de respostes elaborades pels atletes en les dimensions causals del model de Weiner (1979, 1986).

En aquesta mesura, i encara que no constitueixin dimensions causals, la recollida d'informació addicional sobrevinguda de la caracterització d'aquestes variables, proporciona un millor coneixement de la dinàmica dels resultats, i permet, alhora, l'avaluació de la seva rellevància diferencial en el punt referent a la discussió.

Instruments

S'ha utilitzat una versió traduïda i adaptada per a la població portuguesa per Fonseca (1993b) de la Causal Dimension Scalle II (CDSII: McAuley, Duncan i Russell, 1992).

La CDSII és una escala que permet als inquirits indicar la causa que consideren que ha estat l'origen del resultat; és caracteritzada al llarg de quatre dimensions: *locus de causalitat*, *estabilitat*, *control personal* i *control extern*. A cada dimensió corresponen tres ítems, que es poden respondre en una escala de Likert de 9 punts. És a dir, sumant l'1, el 6 i el 9 obtindrem els resultats de la dimensió de *locus de causalitat*; sumant el 3, el 7 i l'11, la dimensió d'estabilitat; la puntuació referent a la dimensió de control personal sortirà de la suma del 2, el 4 i el 10; finalment, sumant el 5, el 8 i el 12 obtindrem la puntuació de la dimensió de control extern.

Els valors de cada dimensió podran, per tant, variar entre 3 (mínim) i 27 (màxim), tot corresponent els valors més alts a l'autopercepció de major internalitat, estabilitat i susceptibilitat de control personal i extern de les causes considerades. L'avaluació de les causes del millor i el pitjor resultat esportiu queda representada a la *Figura 1*.

En aquest estudi s'han tingut en compte els resultats de treballs anteriors de validació i anàlisi de les característiques psicomètriques de l'adaptació portuguesa de la CDSII, que apunten els següents valors estimats de consistència interna (coeficient alfa [ ] de Cronbach) per als ítems de cada una de les dimensions en estudi: *Locus de causalitat* ($\alpha = 0,71$), *Estabilitat* ($\alpha = 0,63$), *Control personal* ($\alpha = 0,75$) i *Control extern* ($\alpha = 0,77$).

A excepció de la dimensió referida a l'Estabilitat, tots els valors sobrepassen el valor crític de $\alpha = 0,70$, proposat per Nunnally (1978). També el valor mitjà de per a la globalitat de l'escala ($\alpha = 0,715$) és superior a aquell valor.

1. Una cosa que reflecteix un aspecte de tu mateix	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Reflecteix un aspecte de la situació
2. Una cosa manejable per tu	9	8	7	6	5	4	3	2	1	No manejable per tu
3. Una cosa permanent	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Temporal
4. Una cosa que tu pots controlar	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Que tu no pots controlar
5. Una cosa sobre la qual d'altres tenen poder	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Sobre la qual d'altres no tenen poder
6. Una cosa que és dins teu	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Que és fora de tu
7. Una cosa estable en el temps	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Variable en el temps
8. Una cosa sota el control d'altres	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Que no es troba sota el control d'altres
9. Una cosa sobre tu	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Sobre d'altres
10. Una cosa sobre la qual tens poder	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Sobre la qual no tens poder
11. Una cosa immodificable	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Modificable
12. Una cosa que d'altres poden regular	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Que d'altres no poden regular

▲
Figura 1

Avaluació de les causes del millor i el pitjor resultat esportiu

Una revisió detallada de la traducció i l'adaptació d'aquest instrument per a la població portuguesa és a Fonseca i Maia (1994, 1995).

A més a més, es van formular qüestions relatives als jocs/proves (temps transcorregut en la seva realització, nitidesa del record, percepció de la seva importància i grau de dificultat) i als resultats (probabilitat de la seva ocurrència, classificació i satisfacció provocada), recordats pels atletes. Totes aquestes qüestions van ser mesurades en escales de Likert de 9 punts (d'1 = cap o pèssim a 9 = molt o òptim).

Procediments

Els qüestionaris van ser distribuïts als atletes abans d'una sessió d'entrenament. La seva aplicació va ser col·lectiva a les instal·lacions dels respectius clubs, i la recollida va ser realitzada per l'autor. El qüestionari va ser respost tenint com a referència dues realitats diametralment oposades. En la primera fase, els atletes van recordar el joc/prova en el qual van assolir el seu millor resultat de sempre, tot responnent, a continuació, a di-

verses qüestions de manera que caracteritzessin, no solament el joc/prova i el resultat obtingut, sinó també les causes subjacents en aquest mateix resultat.

En una segona fase, els individus van respondre un conjunt de preguntes idèntiques, però la referència de les quals va passar a ser la competició en la qual van assolir el seu pitjor resultat de sempre.

El criteri d'elecció del millor i el pitjor resultat de sempre, igual com la indicació i la classificació de les causes en les dimensions corresponents, van ser d'exclusiva responsabilitat dels atletes; d'aquesta manera no incorrien en allò que Russell (1982) anomena "error fonamental d'atribució per l'investigador", que consisteix que l'investigador és qui caracteritza dimensionalment les causes indicades, en aquest cas, pels atletes.

Pel que fa a l'anàlisi i el tractament estadístic, es va utilitzar una estadística paramètrica, Test T de Student, per a la caracterització de les situacions d'èxit i de fracàs esportiu.

Es va considerar una probabilitat d'error de $p \leq 0,05$. Es va fer ús del programa Statistical Package for Social Sciences - SPSS 14.0 - Windows.

Taula 1

Avaluació de la competició (temps transcorregut, nitidesa de record, importància i dificultat) en la qual es va esdevenir el resultat recordat. Mitjanes i desviacions estàndard de les respostes donades pels atletes, en funció del tipus de resultat

Avaluació de la competició (nre. = 338)	Èxit		Fracàs		SIG.
	M	DS	M	DS	
Temps transcorregut ^a	3,63	3,17	3,48	3,08	,428
Nitidesa de record ^b	7,88	1,37	6,98	2,04	,000*
Importància del joc/prova ^b	7,73	1,51	6,80	2,05	,000*
Dificultat del joc/prova ^b	7,28	1,60	6,31	2,06	,000*

^a = valors indicats en anys; ^b = valors compresos entre 1 i 9 (valors més elevats indiquen més nitidesa, importància i dificultat del joc/prova). * = diferències estadísticament significatives entre resultats ($p < ,05$).

Taula 2

Avaluació del resultat obtingut (probabilitat d'ocurrència, classificació i satisfacció provocada). Mitjanes i desviacions estàndard de les respostes donades pels atletes, en funció del tipus de resultat.

Avaluació del resultat (nre. = 338)	Èxit		Fracàs		SIG.
	M	DS	M	DS	
Probabilitat d'ocurrència ^a	5,55	1,99	4,28	2,22	,000*
Classificació ^a	7,91	1,43	1,75	1,35	,000*
Satisfacció provocada ^a	8,41	1,14	1,41	1,20	,000*

^a = valors compresos entre 1 i 9 (valors més elevats indiquen més probabilitat d'ocurrència, classificació i satisfacció provocada). * = diferències estadísticament significatives entre resultats ($p < ,05$).

Resultats

Els valors referents a la manera com els enquestats van avaluar les competicions, tant en situació d'èxit, com en cas de fracàs, es troben discriminats a la Taula 1.

No hi ha diferències estadísticament significatives entre el temps transcorregut entre les competicions en les quals registren el seu millor i pitjor resultat de sempre. Els atletes van afirmar recordar de manera estadísticament més nítida la competició que va ser l'origen del seu resultat positiu ($t_{1,336} = 7,361$, $p = ,000$).

De la mateixa manera, els esportistes van associar valors estadísticament significatius més elevats en les competicions en les quals van obtenir els seus millors resultats, tant pel que fa a la importància del joc/prova ($t_{1,336} = 8,145$, $p = ,000$), com en termes del seu grau de dificultat ($t_{1,336} = 7,750$, $p = ,000$), en detriment d'aquells que van originar el resultat negatiu.

A la Taula 2 es presenten els valors referents a la forma com els participants van caracteritzar els resultats obtinguts.

Pel que fa a la caracterització dels resultats obtinguts, en totes les dimensions es van trobar diferències estadísticament significatives. S'evidencia un valor superior, tant en la probabilitat d'ocurrència del resultat ($t_{1,336} = 8,234$, $p = ,000$), com en la classificació ($t_{1,336} = 55,921$, $p = ,000$) i la satisfacció provocada ($t_{1,336} = 76,235$, $p = ,000$), pel que fa a la forma en què van avaluar els resultats que van donar origen als èxits, en perjudici de les situacions de fracàs.

En l'avaluació de les causes atribuïdes al millor i al pitjor resultat de sempre, la taula següent (Taula 3) sintetitza la comparació entre tots dos.

Respecte a les causes atribuïdes als èxits i als fracassos es va verificar, en totes les dimensions avaluades, que els atletes van considerar que les relacionades amb els seus resultats estadístics positius són significativament més internes ($t_{1,336} = 11,882$, $p = ,000$), menys inestables ($t_{1,336} = 11,587$, $p = ,000$) i susceptibles de control personal ($t_{1,336} = 14,546$, $p = ,000$) en comparació amb les que es refereixen als seus resultats negatius.

Avaluació de les causes (nre. = 338)	Èxit		Fracàs		SIG.
	M	DS	M	DS	
Locus de causalitat ^a	21,57	4,13	16,94	5,84	,000*
Estabilitat ^a	14,07	4,96	10,08	5,69	,000*
Control personal ^a	20,43	4,39	13,95	6,88	,000*
Control extern ^a	11,60	5,77	14,93	6,51	,000*

^a = valors compresos entre 3 i 27 (valors més elevats indiquen autopercepció de més internalitat, estabilitat i susceptibilitat de control personal i extern). * = diferències estadísticament significatives entre resultats ($p < ,05$).

◀ **Taula 3**

Avaluació de les causes (pel que fa a les dimensions de locus de causalitat, estabilitat, control personal i control extern) indicades com a fonamentals per al resultat obtingut. Mitjanes i desviacions estàndard de les respostes donades pels atletes, en funció del tipus de resultat.

Pel que fa als resultats negatius es verifica l'existència de valors estadístics significativament més elevats en l'autopercepció de control extern ($t_{1,336} = -7,714$, $p = ,000$) quan aquests resultats són comparats amb les situacions positives.

Discussió

La manera com els atletes d'aquest estudi interpreten els resultats més significatius de la seva vida esportiva, fonamentalment pel que fa a l'anàlisi que efectuen de les causes que per a ells van ser subjacents, coincideix amb la majoria de les indicacions transmises per diversos investigadors (Fonseca, 1993 a, 1993b; Mark, Mutrie, Brooks i Harris, 1984; McAuley i Duncan, 1989; McAuley i Gross, 1983; Ventura i Sousa, 2003).

De fet, sabent que els atletes desenvolupen estratègies amb l'objectiu d'explicar els resultats que viuen, és d'esperar que també procedeixin a l'ús de diferents atribucions en funció de diferents circumstàncies, tot intentant sempre conservar el major nombre possible d'indicadors de la seva competència. Així, els resultats d'aquest estudi quan indiquen la tendència a l'atribució de causes menys internes, inestables i susceptibles de control extern en el fracàs, no solament evidencien la seva preocupació en el manteniment dels seus patrons d'autoestima, sinó que reforcen la noció d'*egoisme atribucional* com una de les fonts influenciadores del procés d'atribució causal. A més a més, l'efecte de *desitjabilitat social*, també implícit en els resultats d'aquest treball, se sustenta en el fet que els atletes van respondre distorsionant les pròpies respostes per projectar una imatge més favorable d'ells mateixos.

Pel que fa a aquest punt, els estudis de Jellison i Green (1981), que involucraven 184 subjectes, entren parcialment en conflicte, amb la tendència demostrada cap a l'egoisme atribucional pels atletes d'aquest estudi, en subratllar el valor social d'una norma d'internatitat que consagra, en la societat, una major aprovació dels individus que elaboren atribucions internes, independentment que siguin realitzades en situacions d'èxit o de fracàs; aquesta actitud va acompanyada de major valoració en les explicacions basades en aquest tipus de causes. Tot i així, cal ressaltar que aquest tipus d'atribucions, que Fonseca (1999) i Fonseca i Brito (2001), designen com a contradefensives, en el fons pretenen exercir exactament el mateix efecte que les anteriors, és a dir, l'adquisició o manteniment d'una imatge elevada davant dels altres, cosa que revela també una tendència autoprotectora. Es verifica, així, la necessitat d'una presa de decisió, per part dels atletes, entre la imposició de mantenir elevada la seva autoestima davant de situacions de fracàs esportiu i la influència exercida pel medi que els envolta que "assumeixin els seus errors" i, en aquest cas, atribueixin els seus fracassos a causes internes, menys inestables i susceptibles de control personal. Tanmateix, com ja hem exposat, la majoria dels resultats d'estudis en context esportiu, entronquen amb les dades de la nostra investigació en indicar una autopercepció de causalitat més interna, menys inestable i susceptible de control personal en les situacions d'èxit davant les causes subjacents dels fracassos.

És curiós constatar que, fins i tot en altres contextos, per exemple Sousa *et al.* (1992), en reclutament i selecció de personal, i a títol merament paradigmàtic, es verifica aquesta mateixa tendència, en els candidats a la Força Aèria Portuguesa que van aconseguir ser admesos

i van fer autoatribucions, predominantment, a factors interns, tot considerant que el seu èxit es degué poc o gens al factor extern i inestable "sort". Al contrari, els candidats no aptes van atribuir, en aquest mateix context, als factors externs -la mala sort i la dificultat de la tasca- un major pes relatiu.

En el nostre estudi, es verifica que la maximització dels efectes positius dels èxits i la minimització de les conseqüències negatives dels fracassos per part dels atletes pot, igualment, deduir-se a partir de l'anàlisi de les seves respostes a altres qüestions.

Concretament, quan es constaten els nivells d'importància i dificultat associats a les competicions en les quals es van produir els millors resultats, o a la nitidesa amb què van ser recordats aquests mateixos resultats, també es comprova un increment de les atribucions internes com s'ha dit en els resultats, atès que els valors d'aquests paràmetres són més alts en les situacions d'èxit que en les de fracàs. A aquest propòsit és curiós d'analitzar que, malgrat haver transcorregut més temps des de la competició en la qual van obtenir el seu millor resultat, els atletes van afirmar recordar aquesta competició d'una manera més clara, en detriment de la que va originar el resultat negatiu. D'altra banda, l'atribució dels fracassos a factors menys interns, més inestables i susceptibles de control extern, en no responsabilitzar els atletes i disminuir els efectes desastrosos del fracàs en el sentiment de competència pròpia, serveix no només per confirmar les seves expectatives, sinó per mantenir l'estructura de les seves creences, tot permetent, igualment, la protecció i/o el manteniment de l'autoestima. Aquesta evidència pot verificar-se per l'aparent confiança demostrada pels subjectes en relació amb les seves capacitats; aquest aspecte és perceptible en el paràmetre de la probabilitat d'ocurrència (avaluada de manera significativament més elevada en situacions d'èxit), indicada pels esportistes per caracteritzar el resultat obtingut. Paral·lelament al que hem exposat abans, cal assenyalar que les indicacions recurrents dels estudis efectuats per diversos autors no coincideixen totalment pel que fa a les dimensions en les quals s'esdevé el fenomen de *l'egoisme atribucional*. Mentre els resultats d'alguns estudis, per exemple els de Fonseca (1993 a, 1993b) i McAuley i Gross (1983), van evidenciar diferències entre les atribucions de l'èxit i del fracàs en les tres dimensions del model de Weiner (1979, 1986) d'altres, per exemple els de Grove, Hanrahan i McInman (1991) i Mark *et al.* (1984) van demostrar diferències

només en les dimensions referents a l'estabilitat i la controlabilitat.

Una possible explicació per a la inconsistència verificada pot raure en el fet que la dimensió referent al *locus* de causalitat podria ser més susceptible a l'acció d'influències motivacionals (Biddle *et al.*, 2001), afermades en el supòsit que, formant part de la nostra condició d'éssers humans buscar els motius que poden explicar acceptablement els resultats, llavors és més fàcil l'ocurrència d'una major variabilitat en aquesta dimensió. Una explicació d'un altre ordre es podrà basar en l'acció de diversos factors com, per exemple, l'experiència dels practicants (Mark *et al.*, 1984), el context en què transcorregué la competició (Grove *et al.*, 1991; Mark *et al.*, 1984), el vincle establert pels atletes cap a la modalitat practicada (Fonseca, 1993a), certes característiques racials dels propis individus (Duda i Allison, 1989) o, encara per estudiar, les variables d'ordre sociocultural que es poden avaluar a través de la realització d'estudis transculturals.

En síntesi, aquestes dades semblen indicar que els atletes no es desvinculen de sentiments i actituds en la forma d'anàlisi dels seus resultats; no tenen un coneixement infal·lible de les causes de les seves conductes, per la qual cosa fan atribucions espontànies, sempre amb la intenció de buscar, sistemàticament, explicacions més elaborades quan els efectes són negatius o no es troben en consonància amb les expectatives creades.

En una última anàlisi, la forma com són percebudes les causes que els atletes atribueixen per justificar els seus resultats, es constitueix com un aspecte fonamental, no només per les emocions experimentades després de qualsevol resultat sinó, fonamentalment, com a vehicle orientador d'expectatives d'èxit i nivell d'implicació per a les competicions futures.

Aquestes consideracions reforcen la importància de la implementació d'una intervenció psicològica deliberada i eficaç, en el sentit de promoure el desenvolupament d'estratègies més apropiades per lluitar amb les situacions d'èxit i de fracàs, igual com amb pressió avaluativa inherent al context esportiu.

Es conclou i es projecta que els estudis sobre atribució causal, encara que tenen una llarga i influenciosa història en el domini de la psicologia social, continuen assumint-se com una àrea temàtica important i tanmateix, de forma paradoxal, encara no totalment explorada pels investigadors de la psicologia de l'esport.

Referències bibliogràfiques

- Amâncio, L. (1998). *Masculino e Feminino, A construção social da diferença*, 2a ed. Lisboa: Edições Afrontamento.
- Biddle, S. (1993). Attribution research and sport psychology. A R. Singer, M. Murphey i L. Tennant (eds.), *Handbook of research on sport psychology*, pàgs. 437-463. New York: MacMillan.
- Biddle, S. i Hanrahan, S. (1998). Attributions and attributional style. A J. Duda (ed.), *Advances in sport and exercise psychology measurement*, pàgs. 3-19. Morgantown: FIT, Inc.
- Biddle, S.; Hanrahan, S. i Sellars, C. (2001). Attributions: Past, Present and Future. A R. Singer, H. Hausenblas i C. Janelle (eds.), *Handbook of Sport Psychology*, 2a ed., pàgs. 444-471. New York: John Wiley & Sons.
- Duda, J. i Allison, M. T. (1989). The attributional theory of achievement motivation: Cross-cultural considerations. *International Journal of Intercultural Relations*, 13, 37-55.
- Faria, L. (1996). Desenvolvimento intra-individual das atribuições e dimensões causais durante a adolescência. *Psicologia* (XI), 2/3, 121-137.
- Fonseca, A. (1993a). Avaliação de atribuições causais no futebol. A S. Serpa, J. Alves, V. Ferreira i A. P. Brito (eds.), *Actas del VIII Congreso Mundial de Psicología del Deporte*, pàgs. 352-355. Lisboa: ISSP, SPPD e FMH.
- Fonseca, A. (1993b). *Percepção de causalidade subjacente aos resultados desportivos*. Tesis doctoral presentada a las pruebas de aptitud pedagógica y capacidad científica. Universidad do Porto: FCDEF.
- Fonseca, A. (1995). A influência do sexo no modo como os atletas percebem os seus resultados desportivos. *Psicologia*, (10), 1-2, 31-53.
- Fonseca, A. (1999). *Atribuições em contextos de actividade física ou desportiva: Perspectivas, relações e implicações*. Tesis doctoral no publicada. Universidade do Porto: FCDEF.
- Fonseca, A. i Maia, J. (1994). Avaliação das propriedades psicométricas de um instrumento psicológico, a CDSIIp, a partir da abordagem do LISREL. A L. Almeida i I. Ribeiro (org.), *Avaliação psicológica: Formas e Contextos* (II), pàgs. 35-42. Braga: APPORT, Asociación de los Psicólogos Portugueses.
- Fonseca, A. i Maia, J. (1995). Escala de Dimensões Causais II (CDSIIp). A L. Almeida, M. Simões i M. Gonçalves (eds.), *Provas Psicológicas em Portugal*, 1, pàgs. 103-124. Braga: APPORT, Asociación de los Psicólogos Portugueses.
- Fonseca, A. i Brito, A. P. (2001). *A FCDEF-UP e a Psicologia do Desporto: As atribuições causais*. Porto: Ediciones de la Facultad de Ciencias del Deporte y Educación Física de la Universidad do Porto.
- Gleitman, H.; Fridlund, A. J. i Reisberg, D. (2003). *Psicologia*. Lisboa: Fundación Calouste Gulbenkian.
- Grove, J. R.; Hanrahan, S. J. i McInman, A. (1991). Success/failure bias in attributions across involvement categories in sport. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 93-97.
- Guallar, A.; Balaguer, I. i Garcia-Merita, M. (1993). A review of the theoretical basis in the study of attribution in sport. A S. Serpa, J. Alves, V. Ferreira i A. P. Brito (eds.), *Actas del VIII Congreso Mundial de Psicología del Deporte*, pàgs. 840-846. Lisboa: ISSP, SPPD e FMH.
- Heider, F. (1944). Social perception and phenomenal causality. *Psychological Review*, 51, 358-374.
- Heider, F. (1958). *The Psychology of Interpersonal Relations*. New York: Wiley.
- Jellison, J. M. i Green, J. (1981). A self-presentation approach to the fundamental attribution error: The norm of internality. *Journal of Personality and Social Psychology* (4), 40, 643-649.
- Jones, E. i Davis, K. (1965). From acts to dispositions: the attribution process in person perception. A L. Berkowitz (ed.), *Advances in Experimental Social Psychology*, 2. New York: Academic Press.
- Kelley, H. (1967). Attribution theory in social psychology. A D. Levine (ed.), *Nebraska Symposium on Motivation*, 15, pàgs. 192-238. Lincoln: University of Nebraska.
- Kelley, H. (1972). Attribution in social interaction. A E. Jones (org.), *Attribution: perceiving the causes of behavior*. Morristown: General Learning Press.
- Lau, R. i Russell, D. (1980). Attributions in the Sports Pages. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 29-38.
- Leyens, J. P. (1985). *Teorias da Personalidade na Dinâmica Social*. Lisboa: Verbo.
- Leyens, J. P. i Yzerbit, V. (2004). *Psicologia Social*. Lisboa: Ediciones 70.
- Mark, M.; Mutrie, N.; Brooks, D. i Harris, D. (1984). Causal attributions of winners and losers in individual competitive sports: Toward a reformulation of the self-serving bias. *Journal of Sport Psychology*, 6, 184-196.
- McAuley, E. i Duncan, T. (1989). Causal attributions and affective reactions to disconfirming outcomes in motor performance. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 11, 187-200.
- McAuley, E.; Duncan, T. i Russell, D. (1992). Measuring causal attributions: The revised causal Dimension Scale II (CDSII). *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 566-573.
- McAuley, E. i Gross, J. (1983). Perceptions of causality in sport: An application of the Causal Dimension Scale. *Journal of Sport Psychology*, 5, 72-76.
- Michener, H. A.; Delamater, J. D. i Myers, D. (2005). *Psicologia Social*. Editora: Thomson Learning.
- Myers, D. G. (2005). *Social Psychology*, 8a ed. MacGraw-Hill: International Edition.
- Neto, F. (1998). *Psicologia Social*, vol. I. Lisboa: Universidade Aberta.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory*, 2a ed. New York: McGraw-Hill.
- Orbach, I.; Singer, R. i Murphey, M. (1997). Changing attributions with an attribution training technique related to basketball dribbling. *The Sport Psychologist*, 11, 294-304.
- Rodrigues, A.; Assmar, E. i Jablonski, B. (2003). *Psicologia Social*, 22a ed. Petrópolis: Editora Vozes.
- Russell, D. (1982). The Causal Dimension Scale: A measure of how individuals perceive causes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42 (6), 1137-1145.
- Si, G.; Rethorst, S. i Willimczik, K. (1993). Causal attribution perception in sport achievement situation. A S. Serpa, J. Alves, V. Ferreira i A. P. Brito (eds.), *Actas del VIII Congreso Mundial de Psicología del Deporte*. Lisboa: ISSP, SPPD e FMH.
- Sousa, E. S. (1987). *Attribution in the social context: A conceptual analysis*. Tesis doctoral no publicada. Louvain: Université Catholique de Louvain.
- Sousa, E. S. (2004). Atribuição: da inferência à estratégia de comportamento. En J. Vala i M. B. Monteiro (coords.), *Psicologia Social*, 6a ed., pàgs. 141-165. Lisboa: Fundación Calouste Gulbenkian.
- Sousa, E. S.; Cunha, M. i Ribeiro, R. (1992). Expectativas e Padrões de Atribuição num processo de selecção. *Análise Psicológica* (3), 10, 379-389.
- Ventura, J. P. i Sousa, P. (2003). Da percepção de causalidade em contexto desportivo. *Psicologia: Teoria, Investigação e Prática*, (8), 1, 83-113.
- Weiner, B. (1972). *Theories of motivation*. Chicago: Rand McNally.
- Weiner, B. (1979). A theory of motivation for some classroom experiences. *Journal of Educational Psychology* (71), 1, 3-25.
- Weiner, B. (1986). *An Attributional theory of motivation and emotion*. New York: Springer Verlag.